

خاتمه دهی به بی کیفرمانی جرایم علیه رسانه‌ها و روزنامه نگاران؛ مطالبه ای جهانی

مهران صفاری پژوه؛ وکیل دادگستری و مدرس دانشگاه

۱. سازمان ملل متحد، به منظور گرامی داشت یاد روزنامه نگارانی که در راه اطلاع رسانی، قربانی تهدید، سانسور و یا خشونت شده‌اند، روز دوم نوامبر / ۱۱ آبان را با عنوان « روز بین المللی خاتمه دهی به بی کیفرمانی جرایم علیه رسانه‌ها و روزنامه نگاران» تعیین کرده تا بر ضرورت امنیت شغلی روزنامه نگاران و حفظ امنیت مراکز رسانه‌ای و لزوم شناسایی فعالیت آزادانه اصحاب رسانه به عنوان «رکن چهارم دموکراسی» در کنار قوای سه گانه رسمی صحنه بگذارد. در این زمینه اسناد بین المللی متعددی نیز به تصویب رسیده است از جمله بیانیه ویندهوک (windhoek declaration) سوم می ۱۹۹۱ و مصوبه ۲۰۲۱ «ویندهوک به علاوه ۳۰» مصوب یونسکو در مورد ایمنی روزنامه نگاران یا سند جدید مصوب ۳۰ سپتامبر ۲۰۲۲ شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد به شماره A/HRC/۵۱/L.۱۴ و عنوان «ایمنی روزنامه نگاران» که در آن رسانه بدون سانسور، فشار یا تهدید از سوی دولت یا هر قدرت دیگر، متکثر و بهره مند از چند صدایی و مصون از خشونت و تهدید و هر نوع تحمیل، برسمیت شناخته شده و تاکید گردیده که می‌بایست فعالیت مستقل داشته باشد و از دولت‌ها خواسته شده که قوانین ملی و بین‌المللی موثری را برای محافظت از روزنامه نگاران و مدافعان حقوق بشر تصویب یا عندالزوم اصلاح کنند. هم‌چنین دولت‌ها مسوول حفاظت از جان خبرنگاران و مدافعان حقوق بشر تلقی شده و موظف به اقدام پیش گیرانه در مقابل هر گونه فشار و تهدید علیه رسانه‌ها و روزنامه نگاران شده و اینکه لازم است در قبال هر گونه خشونت و ارتکاب جرم علیه آنان اقدام کنند و پاسخگو باشند. شورای امنیت سازمان ملل نیز در قطعنامه ۲۷ می ۲۰۱۵ در خصوص حمایت از روزنامه نگاران در درگیریهای مسلحانه با یادآوری تمامی اسناد قبلی بین المللی از جمله ماده ۷۹ پروتکل اول الحاقی به کنوانسیون‌های ژنو در مورد حمایت از روزنامه نگاران تاکید نموده که حفاظت از غیرنظامیان، تعهدی قانونی و الزام آور(نه اخلاقی) برای تمامی طرف‌های درگیری مسلحانه است و حمله به خبرنگاران، کارکنان رسانه‌ای یا مراکز رسانه‌ای، نقض آشکار حقوق بشردوستانه بین‌المللی از جمله ارتکاب جنایت جنگی محسوب و همانند سایر موارد جرایم

مزبور قابل پیگیری خواهد بود. دولتها و سایر بازیگران موظفند اقدامات پیشگیرانه لازم برای جلوگیری از ارتکاب این نوع جنایت جنگی را بکار گیرند.

۲. نظر به اینکه امروز در سطح جهانی، دیوان بین المللی دادگستری مرجع صلاحیتدار رسیدگی به جرایم بین المللی از جمله جنایت جنگی یا جنایت علیه بشریت است و این مرجع تکمیل کننده مراجع کیفری ملی محسوب میشود، طبیعتاً چنانچه دادگاههای داخلی نتوانند (یا نخواهند) ورود و رسیدگی به جرایم علیه روزنامه نگاران کنند، شورای امنیت سازمان ملل می تواند پرونده تعدی به روزنامه نگاران را حتی اگر دولت مرتکب جنایت بین المللی جزو اعضای دیوان هم نباشد، به دیوان جهت رسیدگی ارجاع دهد. در رویه گذشته مراجع قضایی موردی (Ad Hoc) بین المللی مصادیقی را می توان یافت که حمله به اهداف غیر نظامی از جمله رسانه ها به عنوان جنایت بین المللی مورد رسیدگی قرار گرفته است.

نکته دیگر اینکه، برخی کشورها چون سوئد، کانادا، اسپانیا، فرانسه و آلمان در مقررات خود صلاحیت جهانی برای رسیدگی محاکم ملی خویش به جنایات بین المللی را برسمیت شناخته اند. طبیعی است فعالان حقوق بشر می توانند در این کشورها به محض حضور هر متهم جنایت جنگی یا جنایت علیه بشریت از جمله آنها که در مخاصمات مسلحانه علیه روزنامه نگاران مرتکب جرم شده اند، طرح شکایت کنند تا مورد رسیدگی قرار گیرد.

۳. برابر موازین بین المللی، در مخاصمات مسلحانه گوناگون اگر تلویزیون یا مراکز رسانه ای در کشوری تنها ابزار استفاده تبلیغات یا اطلاع رسانی سیاسی به مردم باشند، هرگونه حمله به آن نهادها حمله به مراکز غیر نظامی محسوب و «جنایت جنگی» تلقی و ممنوع است، اما، اگر از آن مراکز برای فرماندهی و عملیات نظامی استفاده شود، جزو اهداف نظامی محسوب شده و امکان دفاع از حمله به آن مراکز با در نظر گرفتن رعایت احتیاط در قبال وضعیت افراد غیر نظامی متصور و مطرح شده است.

۴. بسیاری از مصادیق ایجاد ناامنی و فشار علیه روزنامه نگاران و رسانه ها معمولاً در سطوح ملی کشورها توسط مراکز رسمی یا گروههای دینفوذ و صاحب قدرت انجام می پذیرد و هیچگاه نیز کسی پاسخگوی ارتکاب خلاف ها نیست. روز بین المللی خاتمه دهی به بی کیفر مانی جرایم علیه روزنامه نگاران، مناسبتی است که این قبیل موارد مورد توجه افکار عمومی قرار گیرند و عموم مردم و نهادهای مدنی از جمله تشکل های صنفی حوزه آزادی رسانه نظارت کنند تا رسانه ها و فعالان این حوزه مورد حمایت های لازم قرار گیرند.

۵. کشور ما از جمله جوامعی است که هم از جهت ایجاد ایمنی و امنیت شغلی برای روزنامه نگاران و رسانه ها با چالشهایی روبروست و باید تلاشهایی در جهت بهبود وضعیت داشته باشد و هم اخیرا در اثر تجاوز اسرائیل به ایران، برخی رسانه ها و فعالان رسانه ای ما قربانی تجاوز قرار گرفتند که باید طرف متجاوز در قبال ارتکاب جنایت جنگی خود در معرض پاسخگویی لازم قرار گیرد. پیگیری حقوقی و سیاسی این موارد البته باید با تدبیر مناسب و مشورت با متخصصان موضوع انجام شود.

۶. در یکساله گذشته مهم ترین مصداق جنایت علیه روزنامه نگاران در غزه واقع شد چنانچه آمار فعالان رسانه ای که هدف اسرائیل قرار گرفتند به بیش از ۲۵۰ روزنامه نگار رسید. اسرائیل در یمن نیز علیه روزنامه نگاران اقدام کرد و یک رسانه را با همه فعالان آن مورد بمباران قرار داد که اکثر نهادهای حقوق بشری از جمله عفو بین الملل آنرا جنایت جنگی دانسته و بر لزوم پیگیری اسرائیل تاکید کردند. طبیعتا دادستان دیوان کیفری بین المللی که مدتهاست به گردآوری اطلاعات جنایات اسرائیل اقدام می ورزد این مصداق را مورد نظر و مستند سازی خود قرار می دهد.

سخن آخر:

در جهان کنونی فلسفه حمایت و دفاع از آزادی رسانه و فعالیت روزنامه نگاران تقریبا برای همه روشن است چرا که بدون رسانه ها حقایق مختلف در اختیار مردم قرار نمی گیرد. رسانه ها در انجام وظیفه خود بی حد و مرز نیستند بلکه چارچوب های حقوقی، اخلاقی و حرفه ای دارند تا خودشان منشا نقض حقوق دیگران و لطمه به مصالح عمومی شوند. مثلا رسانه ها نمی توانند ترویج تنفر و خشونت کنند یا به حریم خصوصی افراد وارد شوند یا آبرو و حیثیت افراد را ببرند. با لحاظ همه این چارچوب ها، کم نیستند مواردی که هر ساله در سراسر دنیا رسانه ها یا فعالان این حوزه در عین فعالیت مجاز حرفه ای، مورد انواع فشارها، ضرب و شتم ها، محدودیت های غیر قانونی و حتی قتل قرار می گیرند. این موارد نباید بدون رسیدگی موثر بمانند و عوامل ارتکاب جنایت از پاسخگویی و کیفر در امان بمانند. برای تحقق این مهم لازم است همه مدافع حقوق مشروع رسانه ها باشیم و در قبال هر گونه نقض حقوق آنها حساسیت نشان داده و تلاش کنیم که در سطح ملی یا جهانی حمایت های موثر از آنان به عمل آید.

به امید آینده بهتر برای همه رسانه ها و روزنامه نگاران.

توضیح: نویسنده نوشتار از جمله اعضای شبکه تخصصی همیاران کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران است.

امور پژوهشی، آموزشی و ترویجی کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران

تاریخ انتشار در سامانه کمیسیون: ۱۴۰۴/۸/۱۱

